

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sifre Ḳodesh

‘im targumim u-ve’urim mi-meḥabrim shonim

Sefer Yirmeyah

Landau, Moses I. Landau, Moses I.

Prag, 596 [1835 oder 1836]

הימרי רפסל אובמ

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9113

מבוא לספר ירמיה

מחיי הנביא ומשך זמן נבואתו ומעלתו בחוך הנביאים האחרים.

הספר הקדוש הזה המתורגם ומבואר מאתי כיד ד' הטובה אלי, כולל כנאות יקרות טהורות וקדושות ילאו מפי הנביא השלם והגדול ירמיה בן חלקיהו מן הכהנים אשר בענתות, ולדעת הר"ק והרד"א זהו חלקיה כהן גדול* אשר מלא ס"ח בבית ה' בימי יאשיהו (מ"ב כ"ג ד') אבל מלבד שלשון המקרא, מן הכהנים אשר בענתות" בלתי מסכים לדעתם, אף הרבה מאמרי חכמינו ז"ל נראים מתנגדים לדבריהם, דהנה אמרו (במגלה י"ד ע"ב) ח' נביאים והם כהנים ילאו מרחב הזונה ואלו הן נריה, צרוך, ושריה, מחסיה, ירמיה, חלקי, סנמאל ושלוס ע"כ. ואם נאמר שעל חלקיה כהן גדול אמרו חכמינו ז"ל שהוא כהן ונביא וילא מרחב הזונה, תקשה למה לא חשבו גם עזרא הסופר בתוך הנביאים והכהנים אשר ילאו מרחב הזונה? הלא הוא ילא מבני צנים של חלקי' כהן גדול כמוכח בעזרא ז' א', ועל עזרא זה אמרו ג"כ שהוא ראוי להכתן תורה על ידו אלא שקדמו משה. ואמרו עוד (מגלה ט"ו) מלאכי זה עזרא, וח"כ ט' נביאים והם כהנים ילאו מרחב הזונה? א"ו חלקיה אבי ירמיה הנכלל שמה בתוך הח' היה חלקי' אחר כהן ונביא, וכן שריה אשר חשבו שמה לא הוא שריה כ"ג אבי עזרא רק שריה בן נריה בן מחסיה שר מנוחה של לדקיה הנאמר בירמי' נ"א כ"ט ועליו נחה רוח הקדש לפי דבריהם, וכן נראה עוד מדבריהם (בילקוט ח"ר סי' רל"ג) ויגע האיש בעלמות אלישע ויחי זהו שלום בן תקוה בעל חולדה הנביאה שמת וילאו כל ישראל לגמול מסד עמו. וראו החיל שבא עליהם וישליכו את האיש בקבר אלישע וחיה ואח"כ הוליד חנמאל שנא' חנמאל בן שלום עיי"ש, ושלוס זה היה דוד ירמיה (ירמיה ל"ב ז') ואחי חלקיה אביו, ולפ"ז חלקיה זה הוא חלקי' בן תקוה ולא חלקיה בן שלום כ"ג. וא"ל שאם חנמאל נשאה אחר מיתת בעלה הראשון שלום כ"ג את תקוה ואח"כ ילדה את חנמאל וחנמאל הוא אחי חלקיה מנד האם ולא מנד האב, כי אם נאמר כן כבר מת שלום כ"ג אבי חלקי' בימי אמליהו בן יואש מלך יהודה שבימיו היה המעשה עם אלישע, ולפי דבריהם (בילקוט ח"ר סי' תשנ"ז) כהן עזריה בן יוחנן בימי עוזיה והוא היה הדור הרביעי לפני שלום כ"ג כמוכח בעזרא טס ובד"ה ואיך יתכן לומר כן? ועוד אי חלקי' אבי ירמיה היה כ"ג ונביא לפי דבריהם במגלה טס תקשה למה הלך אלל חולדה הא הוא עממו היה נביא, כאשר הקשו למה לא הלך אל ירמי' ? מכל זה נראה צרור שלדעת חכמינו ז"ל לא היה ירמיה בן חלקיה כהן גדול רק בן חלקי' אשר מיחסי הכהונה אשר בענתות ומשפחתו בלתי כודעת לנו.

ובעודו נער בבית אביו החלה רוח ד' לפעמו בשנת י"ג ליאשיהו ויהי עליו עד חס שנת י"א לנדקיה עד גלות ירושלים [ועד בכלל כי גם אחר גלות ירושלים התנבא ימים אחרים צדק אל מלכים ובמלכים כנשמע מפ' מ"ב ופ' מ"ד] משך ארבעים שנה ויותר, והנה כל מעשה תולדותיו ומקראיו אשר קרהו מיום דבר אליו ה' מימי יאשיהו עד אשר נעלם מעינינו במלכים תמלא מבואר היטב בזה הספר, והספורים האחרים אשר באו עליו מסופרים זרים ישנים וגם חדשים אינם מיוסדים על אדני האמת ולכן חדלתי מלספרם.

* והם כתבו חלקיהו בן שפן כ"ג אשר מלא ס"ח והוטרעות סופר וכל בן שלם כמוכח ממקרא ומנעל ס"ע.

מבוא לספר ירמיה

וראה והצט הקורא הנעים! איך גדלה ויקרה מעלת הנביא הזה בעיני חכמינו ז"ל עד שישווה וידמוה למעלת אבי הנביאים משה רבינו עליו השלום. ואמרו בפסיקתא רבתי רבי יודן בר רבי סימון פתח נביא אקים להם מקרב אחיהם כמוך וכתיב זלא קם נביא עוד בישראל כמשה ואת אמרת כמוך אלא כמוך בתוכחות, אתה מולא כל מה שכתוב בזה כתיב בזה, זה נתנבא ארבעים שנה וזה נתנבא וכו' עי"ש, ועיין בהקדמת הרד"א לספר ירמיה שהרבה לספר בשבח הנביא השלם הזה, והביא ארבעה עשר ענינים אשר בהם יתדמה ויתקרב הנביא מאד לארון הנביאים בשלימות נפשו והשגתו וקרבנותו אל האלהים יותר משאר הנביאים. והנה אם נשים עינינו הפקוחה על דברי הנביא היקר הזה ונחקר ונבחן היטב דרכיו ומעשיו בכל עניניו ומקוריו, נקל לנו להכיר אמתת הדברים האלה, כי הוא על מרומים ישכון, ומעלתו גדולה וחזקה ותחסר מעט ממעלת צהר הנביאים, דהנה גם נפשו מאנה בגדולה וכבוד ולא הלכה בנפלאות ממנה, גם הוא סרב מחלה בענותותו הגדולה בשליחת ה' כמשה, וכאשר נגלו לו מחשבות ה' ודבריו, מיד יפת צסתר לבו, השקיט הריב בקרבו, ובטל רעונו מפני רלון ה' כאמרו פתחני ה' ואפת חזקתני ותוכל (ירמיה כ' ז'), ומהעת ההיא והלאה רק בדרך מלות ה' רץ ויזרנה עקב הלך על כל אשר שלחו ואת כל אשר נזהר דבר באמין לבוצחקה נתן קולו בחולות, הלוך הלך וצנה בדחובות וילא בתוך עיר ירושלים ויהודה ויצא עד שער המלך ודבר כגד מלכים בלב ככון ובטוח בלי מורך ויראה כמשה, לא נשא פני שרים וגדולים לא חמל וכסה על עשיר ודל, והתאמץ בכל כחו כמשה איש האלהים להוילא את עמו בדבריו החזקים ותוכחתיו הקשות מעבדות הרשעה וטומאה לחרות היושר והוראה ומתשכה לאורה, לפתח חרובות רשע להתר אגודות מוטה, ולשלק חפשים האסורים בחבלי עון ובעבדות חטאה, וכל ישעו וחפלו היה להגיל את העיר והמקדש ולפדות עמו ממות, להביאם אל ההללחה העליונה ולהושיבם בצנה שלום ובמנוחות שאכנות, ולכן הרבה לקונן בהספר מר צראותו כי כל יגיעיו לא ימלאו לו ועמו ושלותם עמם הולכים אך לאחור ולא לפנים. וכאשר התפלל בעדם אל ה' פלל בחזקה ובהשתפכות נפש כמשה ואמר, מקוה ישראל מושיעם צעת לרה למה תהיה כגר בארץ (ירמיה י"ד) למה תהיה כאיש נדהם כגבור לא יוכל להושיע וגו' המאם מאסת את יהודה וגו' (שם) וכיוולא בזה.

ואם יבהלוך רעיוןך קורא נעים! להשיב על הדברים האלה ולומר הלא נהפך הוא, הלא בדברים רבים וגדולים, דבר ועשה הנביא הזה הפוך מעשי ארון הנביאים משה ע"ה, ורחקו דרכיו מדרכי האיש הזה כרחוק מזרח ממערב, כי זה משה האיש אשר פנים אל פנים דבר אהו ה' רק לטובה עמו פעל ועשה ומנן לאלהיו, וכל פניה על עלמו הרחיק מעליו, לא שם לבו לדבת רבים מגור מסביב ולא פנה אל דברי רהבים, נשא באהבה עול סבלו התחזק וינהג את עמו במטה עוזו וילך אתם בגיא ללמות ועל עלמו לא חס, נתן נפשו תחת נפשם ובחר מות מעלמותיו באמרו מחני כא מספרך, חרפוהו ורפוהו, והוא עמד לפני ה' ויפלל בעד שלותם וטובתם כאשר עשה במסה ומריבה ובמעשה מרים וכיוולא בזה, אבל ירמיה גם על כבוד נפשו פנה לבצו והתפלל לרוב בעד עלמו ותועלתו באמרו אתה ידעת ה' זכרני ופקדני אל לארך אפים תקחני (ירמיה ט"ו ט"ו) רפאני ה' וארפא (שם י"ז י"ד) וכן הרבה, ולא חדל לבכות ולקונן על דוע מקרהו ולקלל יומו אשר יולד בו ואמר אוי לי אמי כי ילדתני (שם ט"ו י"ו) וכאלה רבות צספרו, ומאד תאבה נפשו

כפשו לראות צנקמת אויביו ומחרפיו, כאמרו ארצה נקמתך מהם (שם י"א י"ב),
התיקם כלאן לטבחה (שם י"ג ג'), אל תכפר על עונם ויהיו מוכשלים לפניך צעת
אפך עשה בהם (שם י"ח כ"ג), וכיולא בזה? אל נא אחי! אל ימהר לזך להוליא
דבר לפני איש האלהים ולדונו ח"ו לכף חוב, כי אם התבונן מתחלה וחקור היטב
על מקרי ועניני יחס הנביא השלם הזה עם הזמן והמקום אשר בו, ועל ההכונה
הטבעית אשר צנפשו, ואח"כ תשפוט ותחרוץ, כי הוא הגבר אשר ראה צרעיוני
הנבואה את כל האיר הקרוב לבא על צת עמו, שבר על שבר נקרא למחזה עיניו, וכל
המראה הגדולה והנוראה עם מדרת פתנים אשר בקרבה וכל רעותיה אשר תבאנה
אחריה, קמה וגם ללצה לכגד עין חזיונו בליורים קשים וחזקים ולא משה מקרב לבו
ומחשבתו ומלאה מתניו חלחלה, חס לבו בקרבו ונמס, חזיונות ובהלות רבות מרו
ועלבו את רוח קדשו ולא נתנו פגת לו, אצד מנו מכוס ולא מלא מפלט לו מרוח
סעה וסער, [וד' אלהי לבאות אשר ידעו טרם ילדו, והקדישו טרם לאתו מצטן
אמו, עשה כל זאת ונתן לו לב רגש ורכות התפעליות מאד, ביתר שאת ויתר עוז
מכל הנביאים האחרים, למען יליג המראות הנוראות כאשר ראם והרגיש בליורים
חזקים וקשים לפני עיני עמו, ידבר וירוח לבו, יענה ויודיע להם צדגשת לבצו את
כל המקרה אשר יקרהו בקרב הימים, כדי שיראו בעיניהם את ההרגשות הגדולות
והנוראות המתדועעות לבצו ופועלות בעשתנותיו ובמחשבותיו ויכנסו דבריו מהרה
צנפסם ויגיעו עד לבם כמדקרות חרב וייראו ויתנו לב להשיב ולהמלט נפסם
מרעה. ועלינו להודות ולהלל לאדון כל אשר גמל אתנו כעל החסדים האלה כי
לולא הקים לנו צעת ההיא כביא בתכונות אלה, אשר דבר בכוחות חזקות מסערות
והומות בלי השקט ומנוח והעיר רוח אילי הארץ לילך בגולה, לא נשאר בנו שארית
המעט הזה] ולזה ראה עוד את המלך והעם שקועים ציון מלולות החועצות
והתאוות, ואחיו הכהנים והנביאים סחרו אל ארץ שקטים ושאלנים בלי דאגה
ופחד ובוטחים ומצטיחים על סלומותיהם, ולא ידעו לא דרשו את ה' ולא שאלו
לשמו והולכים ומתעים והבהילים את העם צדברי שוא וכזב לאמר שלום יהי לכם
רעה לא תבא עליכם וכיולא בזה, אז רוח צטנו הלקתהו ומלא מליו, ובהיותו
יודע ועד כי רק צמענה אשר צפיו יוכל להשיב חמה ולהליל העם מנרה גדולה
וחשכה אשר שקועים בתוכה, פתח שפתיו והחל לקרא צגרון ולא חשך, הרעים
עליהם בקול רעש דברו והרעיד לבם צעים רוחו, הגיד להם פשעם וטמאתם
ויריק כוס התרעלה על כל הבא לפניו, וכלם כעס ככהן כנביא ממלך היושב על
כסאו עד עולל בחוץ העביר תחת שצט עברתו ושלת צם חלי שדי אשר עמדו -

אמנם הדברים האלה לא עשו ופעלו כאשר זמם לעשות בהם, רק מלאו כפש
שומעיו זעם וקלף, רבים מהם לא שמעו לתוכחתו ולא פנו לבם לדבריו, וכאשר
הוסיף לשפוך מרורות למו כן התמרמרו אליו ויוסיפו לשנא אותו על כבואותיו ועל
דבריו, וימררוהו ורצו וישטמוהו הכוהו ורדפוהו ויליבוהו כמטרה לחץ, בכל זאת
לא שנה דרכו ולא כמד האמת תחת לשונו, ועוד ידו נטויה לעשות ולדבר כאשר
היתה עם לבצו ולא חרטיש ויע שכמו לסבול עוד ריב ומדון מעמו ואנשיו ושמר
לעשות כדבר ה' בלי חרדה ופחד, גם יראת מות לא תעלנהו, רק כאשר ראה כי כל
דבריו לשחק ביניהם ימאסו בדבר ה' ויחזיקוהו לכביא שקר ונוסדו יחד על ה' ועל
משיחו אז נקטה כפשו בחייו ועזב שיחו על רוע מקרהו וקשה יומו, כי איככה יוכל
ויראת צפגעם בכבוד ה' ובעצם תורת אלקים חיים, ואיככה יוכל ויראה באצדן

סבוא לספר ירמיה

עמו ובהשפחת גופו אם כבר דבר להם בשם ה' כי נתנו ה' לעיר מצלל לעמוד
בדול ולחומת נחשת? ולכן בקש ג"כ מאת ה' לתת לו אות על אמתת כבודתו ושלוחו
להפארו לקיים דברו ולהביט עוכרו להתם הטוטאים מן הארץ ולצלתי ככל כסא
כבודו, למען יאמינו בו האמרים ודבריו, וכן התפלל האיש האלהים במעשה קרח
אל תפן אל מכתתם וגו' אם כמות כל האדם ימותו וגו', לאמת דברו למען יראו
וידעו כלם כי הוא נביא אמת ודבריו אמתיים, וכאשר אפרש במקומו, והמעשה
יוכיח ויאשר ההנחה הזאת כי לא התלונן ירמי' על גורל חייו כאשר היה עלול
במטרה ימים רבים בימי לדקיה, והואשך בצור ונאמר בבית הכלל, רק הרצה לבכות
צמר כפש בימי יהויקים בראותו כי אטמו אזניהם מלשמע ושקו והתלו בו ואמרו
בלעג וקלם היה דבר ה' יבא נא, ובימי יאשיה בראותו כי עוד אין תקומה לעמו
והמה היו, בעוכרם, ופעמים הרבה רלה לשכך החמה ולכבות את האש בוערת
בקרבו, כנשמע ממקרא י"ט צפ' ד' מעי מעי אוחילה וגו', וממקרא ט' פ' כ' ואמר זי
לא אזכרו וגו', אצל התפעלויות נפשו גברה עליו ותפעס רוחו בקרבו,
וכלאה כלכל ומי הוא האיש אשר לב צמר בקרבו ותגבר כארי נגד נפש אשר גחלים
תלהט ורשפי אש שלהבתה או ימשל ברוחו אשר תשטף כנחל עד לואר יחלה? ואם
על דרך זה תבחן גם תראה פעלו תמלאנו ישר ולדיק וגדול מאד במעלה, וכל זה
כווננו סכמינו ז"ל בדבריהם (ילקוט ט"ז סי' רנ"ח) מן הכהנים אמר רבי ברכיה
אמר ירמיה עשוק שמי בכהנים בימי משה יברכך ה' ובימי ולוקח מהם קללה,
בימי משה וישמרך ובימי אשר למות למות, בימי משה יאר ה' פניו ובימי במחשכים
הושיבני, בימי משה ישא ד' פניו אליך וישם לך שלום ובימי כי אספתי את שלומי
מאת העם הזה והבן.

סחכונות הספר ומחלקותיו לפי הענינים האמורים בו.

הספר הזה כולל ככל ספרי נביאים נבואות פורעניות ונחמות השתפכות הנפש
בתפלה בתחנה בקינה בהספר ובהלל ותודה וכיוצא בזה, רק מיני הנבואה הנראים
וגמלאים ביותר בספר זה שנים המה:

- (א) יעודי עוכש אשר בהם ירים הנביא קולו להגיד לעמו מטאס ופשעם
ויעודי המקרים הרעים והגדולים האסוזים בעקבם והמעוהתדים לצא עליהם.
(ב) דברי מוסר ותוכחה הנבאים לעורר לבני עמו על גודל מרים ופשעם
נגד ה' ובני אדם ולהוכיח רשעי הדור על פניהם על אשר עזבו תורת ה' למען
יתעוררו לתשובה.

ואכי יגעתי למצוא סדור והמשך נבואות האלו הנראות מעורבות ומבולבלות
מאד ולהבדיל כל הערב מספר זה, ולאחר עיון קלת מלאחי כי כלם ערוכים המה
בקדימה ואחר לפי שנות המלכים, רק שהסופר סדרם וחדרם לפי מיני הנבואות
אשר חשבו והליג מתחלה כל הנבואות אשר היו לנביא בעתים שונים ליעד הפורעניות
זה אחר זה לפי סדור שנות המלך הא', ואח"כ הנבואות הבאות ליסר להוכיח ולעורר
לתשובה מסודרות ג"כ בקדימה ואחר לפי הזמן, ובהיות שהנבואות הנאמרות בימי
יהויקים ואחריו בימי לדקיה ובמלכים האחרים דומים ושויס בענינם וביעודיהם,
התערב יעודי פורעניות אשר נאמרו בימי המלכים האלו בתוך יעודי פורעניות על
דוד יהויקים וסדרם לפי זמן כל א' וא', וכת עשה עס דברי מוסר ותוכחה הנאמרים
בימי

מבוא לספר ירמיה

ג

צימי לדקיה וכאשר אפרש צפנים א"ה בכל מקום ומקום, ולפ"ז נחלק כל הספר הזה לחמשה חלקים גדולים מלבד פ' ראשונה שהיא הקדמה ומבוא לכל הספר. (א) מפ' שנייה עד פ' י"ז כולל כל הנבואות אשר היו לנביא צימי יאשיהו המלך כאשר אוביח צפנים ברואיה ברורה, ובו יגיד (מפ' ז' עד פ' י') לעמו פשעם וחטאתם לא לבד נגד עושיהם כי אס גם נגד נמוסי וסוקי בני אדם, ויעד להם העונש האחרון בעקב החטאים האלה, ויניג לעין שומעיו את המראות הנוראות שצר על שצר ויגון על יגון כאשר ראס צעין חזיונו, ואח"ז יטיף להם (מפ' י' עד פ' י"ז) דברי מוסר ותוכחה להזהירם ולעוררם בדבריו וצמעיו, וקול נחמה ישמע לסוף להודיעם את יד ה' וגבורתו למען יתנו לב להשיב, וכאשר נגלו לו צחוך דבריו מחשבות בני עירו עליו לרעה החל לקונן בהספר מר על קשה יומו ודוע מקרהו, גם שפך זו לפעמים נפשו בתפלה לאל חי על עלמו ונאן מרעיתו. ובחלק הזה יאהב הנביא לדבר במלינה נשגבה ודמיונות חזקים.

(ב) מפ' י"ז פסוק י"ט עד פ' כ"ו אסף הכופר כל יעודי הפורעניות אשר שפך הנביא בצעמו על מלכי ישראל, יהואחז, יהויקם, יכניה, יהואש, ולדקיה ועל הנביאים הכהנים וכל העם, ובחלק זה ידבר הנביא קשות על עון חלול שבת וע"ז, ועל השחתת החוק והברית בין איש לרעהו, ויכס בשבט פיו על מעלליהם המתועבים אשר הרעו יחד כעס כנביא ככהן ומהפכים דברי אלקים חיים, ובו יתן להם אותות ומופתים על קרבת יום האיד להשפיל כבוד ישראל לארץ ולעשות העיר והארץ כחפת, ולמען לא יתיאשו ח"ו בגאולה ולא יתרעמו על משפט ה' לנבואות. יסיים את החלק ציעודי עונש המעותדים לנא גם על הגוים לתשלום רעתם אשר עשו לעם ה'. ופה המלינה הולכת ויורדת והדמיונות יתמעטו, אבל צערך זה הרבה הנביא לזכות ולהתלונן על פגעי הזמן ומקריו הרעים, ויעצר לפעמים מענין קנה ונהי לתפלה ולשבת וישוב עוד לקונן ולספור.

(ג) מפ' כ"ו עד פ' ל"ז צוערך הסופר כל דברי מוסר ותוכחה הנאמרים מראשית מלכות יהויקים עד שנת הרביעית למלכותו עד שריפת המגילה בחדש תשיעי, ומראשית ממלכת לדקיה עד שנת העשירית למלכותו, בחלק זה החל הנביא לעורר לב מלכים והעם בתוכחת מגולה ובאומץ לב והזהיר אותם בדברים וצמעשים אולי ישמעו וישוּבו וינחם ה' על הרעה, גם אל יתר זקני הגולה אשר צננל ישלח דבריו הזכים והנעימים ויעוררם לזקש לזק וענות אמת ופותח להם שערי תקוה ואחרית צימים הבאים ולחזק עוד בטחונם לאל מושיעם המטיב להם עת ישוּבו אליו, ישוב לנחמם ולצטר להם צעורות ויספר להם בארך כל התשועה הגדולה אשר יעשה להם האל באחרית הימים, והספור הזה הוא נח ונקי ומלוכש צלזורים נעימים ונחמדים, ומידי זכאן דברים נשגבים כאלה ותנחומים המשמחים לב ישמח לבו גם הוא ויחדל רגז בקרבנו ופסק מלקונן ולזכות עוד. ובחוך דברים האלה יבאו ג"כ ספורים מתועבות הנביאים המזהילים את העם בדבריהם וצמעשיהם, ומדבר המגלה אשר שרף יהויקם והפרת ברית צימי לדקיה ותוכחתו עליו.

(ד) מפרשה ל"ז עד פ' מ"ו הוא כלו ספורי ממקרי עלמו ומן הלרה הגדולה אשר היתה ליהודה בזמן החורבן ולאחריו, ומדברי ה' אשר היו לו אחר גלות ירושלים, גם פ' מ"ה הוא ספור נוסף על מעשה כתיבת המגלה ע"י צרוך והרבה מענין זה כתוב בס' מלכים ז' כ"ה.

(ה) מפ' מ"ו עד סוף הספר צו יניף הנביא שבט עזרתו על הגוים הנוגעים
בנחלת

מבוא לספר ירמיה

בנחלת ה' יורה עליהם חלי נבואתו ויעד להם עונשם המעוה לנצח עליהם, צו ירום לבבו ותחנשא לשונו במלילות יקרות ונשגבות ונדברים זכים וכעיימים יורדים אל עמקי מסתרי הנפש וחודרים לב שומע, וצו ירבה להשתמש בלשון נופל על לשון, ויאזהב לדבר בתמונת ההסבה [מפאטרופע] ובדרך ההתול [אירופיע] וכיולא בזה, אבל הפרשה האחרונה נוספת מסופר אחר כמ"ש הרד"ק שם, וכן דרך הנביא כמ"ס בספרו לבאר בפרשה האחרונה את המכוסה ונעלם מאתנו בפרשות הקודמות כאשר אעיר עליהם במקומם אי"ה.

ושתיים סבות הנה אשר העירוני לחפש על הסדר בנבואות אלו, והביאוני לירי המחלקה הזאת. א) לא נעלמה מעין כל ההשגחה על סדר והמשך הדברים הנמלאת בפרשות הראשונות, כי בכל הנבואות עד פ' י"ז [אשר לבטח בימי יאשיהו כאמרו, כי לא נזכר בהם מלך יהודה לרעה] לא נמלא דבר מעורב מהנבואות ותוכחות אשר כאמרו בימי יהויקים ולדקיהו, וגם הבדלת הנבואות על הגויס מהנבואות על יהודה וישראל תזן לנו עדות נאמנה, כי יד חרולים ונבונים משלה בחבור הנבואות האלו. ב') הוא דבר ברור מאושר ומקויס, כי המגלה שכתב ברוך ושרף יהויקים (ירמי' ל"ו), היתה מגלת ספר זה אשר נכתבו בו כל הנבואות אשר היו לירמי' מימי יאשיה עד שנת ד' ליהויקים, כאשר כבר הוכיחו בראיות ברורות וחזקות החכם השלם מו"ה אהרן האללי במבואו לספר קנות, והמדקדק הגדול מו"ה י"ל בן זאב במבואו לספר ירמי', והא דאמרו חכמינו ז"ל (מ"ק דף כ"ב ע"ג, ובירושלמי שם פ"א) וגם במדרש רבה, כי המגילה אשר שרף יהויקים היה ספר קנות, נראה דזה נאמר רק לפי דעת ר' יהודה המוצא באיכה רבתי, שהנה אמרו שם אימתי נאמר מגילת קינות? ר' יהודה אמר בימי יהויקים נאמרה, אמר לו רבי נחמיה וכי בזוכין על המת עד שלא ימות, אלא אימתי נאמרה אחר חורבן הבית, הרי פתרונו איכה ישבה בדר. ע"כ דלדעת ר' נחמי' ודאי א"א לומר שהמגלה הזאת היתה מגלת קנות, וכן מוכח מהמכילתא המובאת בילקוט ח"ב סי' שכ"ה, ועוד נוסף עליהם דברים נמלאת אומר שלשה בניס הם אחד תבע כבוד האב וכבוד הבן וגו', ירמיה תבע כבוד האב וכבוד הבן, שנאמר נחנו פשענו ומרינו אהה לא סלחת, לפיכך נכפלה נבואתו שנאמר ועוד נוסף עליהם דברים רבים ע"כ. ואם נאמר שהמאמר ועוד נוסף עליהם נאמר על מגילת קינות היאך שיך לומר נכפלה נבואתו איזה נבואה נמלא באני הגבר או באיכה יועם? וגם לא נכללה מגלת קינות בתוך הנביאים, כאשר כבר העירו המדקדקים הראשונים, ומסנה זאת לא נאמרה עוד נבואה א' על יהויקים אחר שנה הרביעי' לעונש על שריפתו את המגלה. ואם הדבר כן שהנבואות האלו נכתבו ע"י ברוך, וירמיה קראם אליו מפיו על מלות ה' מלה במלה, בודאי קראם הנביא לפי סדר מה וערכם כפי הזמן או כפי הענין עד שנה הרביעי' ליהויקים, וכשהוסיף אח"כ עליהם דברים רבים הנאמרים בימי לדקיהו הדומים להם [וזוהו פי' כהמה במקרא] התערבם בתוך הנבואות על יהויקים לפי מיניהם, כי אין להאמין שהנביא השלם הזה יעשה רק חלי דבר ולא ימלא דבר ד' בשלימות, גם אין דרכו מאז להתרשל במלות ה' ולבהל במלאכתו, וכן דעת חכמינו ז"ל באמרם (נ"ב י"ד) ירמיה כתב ספרו, ור"ל ירמיה סדר ספרו כאשר כבר הוכיחו מצארים רבים בספרים אחרים.

מדרכי

מבוא לספר ירמיה

ד

מדרכי מליצת הנביא וסגנון לשונו.

מליצת הנביא השלם הזה משונה בצניקה מה, וגרועה ממליצת הנביאים הגדולים כישעי' הושע וחזקוק, כי לא כמלאך בלשוננו השגוב התפארת ההדור והלכות, הקילור והחיזוק אשר יפילו קרני הודם על פני כל מליצת הנביאים האלה, אבל בצניקה אחרת מליצתו נאווה ונעימה ממליצת הנביאים האלה, וטובה ומסוגלת מאד לעיני הזמן והמקום אשר היה בו, ובימים ההם אשר בהם תלחות ולחות רבות הכניעו את רוח בני עמו והביאום אל חוק השפלות והגרעות, יקרו והועילו דברי תחנונים אלה ודבריו הפשוטים אשר ילאו מקירת לבו, יותר מכל לשון מדברת גדולות, ובעבור כן המליץ במליצה רכה וענוגה, והזיל אמרותיו כטל אורות, פעם לעורר נפש העם לתשובה ולהטות לבם לילך אחריה', ופעם להשקיט לב האנשים ולהקיות רוחם או לפתותם להכניע לוארם תחת עול מלך צבל, ומליצה זאת חדרה ודרה בהתפעלויות גדולה בלב הנדכאים מכל מליצות הרמות והנשארות, ולפעמים אם יראה נגד עיניו פרעות עמו והשתתחו, והלרה אשר המה שקועים בצוכה, ירים גם הוא את קולו בכח כקול המון סער נורא, ואז גם מליצותיו כהמון גלים יהמיון, וימלאו נפש השומע פחד ורעדה, ויפה כתב ע"ז המדקדק ה:דול מו"ה י"ל בן זאב במבואו לס' ירמיה, וז"ל: "הלשון והמליצה תשפל או תתרומם לפי הענין המלצש בה והרעיון העטוף בה. והנה ישעי' אשר דברי נבואותיו "הרבה נחומים ויעודים טובים, ע"כ מליצותיו נשגבות, וגם הרעות אשר ייעד "בהם הלא המה למרחוק ולא התפעל נפשו מהם כ"כ, אך הנביא הזה כהו עיניו "מרוצ הלרות אשר ראה, ולבו נשבר לשבר צת עמו ורוחו עממה מיגונותיו, אך "תתרומם נפשו צעים רוח מליצה נשגבה, אך בכ"ז דבריו אם שאינם נשגבים במליצה, "הם עכ"פ חזקים ובנחילה החודרים בלב שומע, תוכחותיו חזקות מוכיחות לעשות "רשם בנפש, ויגונותיו ותלונותיו אם שהם כפולות ומכפלות, המה מעירים "ומעוררים ואין תימה על רבויים, כי האיש אשר לבו מלא יגון, אזי זכור לשונו "ככחל שוטף, ולא יספיקו לו כל המלות ללייר בהם הפעלויות מכאובו ויגונו, "להקל מעל נפשו כבד משאם למען ירוח לו. "ע"כ.

ומסבה זאת באו לרעתי גם הזרות צענין דקדק הלשון, וצענין חסר ויהיר בספר הזה, כי מקרי זמן הנביא ותכונת נפשו הליקוהו והכריחוהו להפך זממיו במהירה ובחזקה וביתרון עוז מכל הנביאים האחרים צלי פנות על דרך הלשון והדקדוק, גם המראות הנוראות אשר התיצבו מול שכלו לא נתנו לו מקום מנוח לשמור חוק הלשון, או לשום עינו על יופי והדור צדבורו, והנביא הזה לא חשב כהנביאים האחרים לכתוב דבריו ולשמרם לדור אחרון לזכרון, כי רק לפי צורך שעה והעת לעשות לה' דבר כאשר היתה עם לבבו, וכאשר הליקתהו רוחו, ולזה בא לו הלווי מאת ה' לכתוב דבריו, ואז קראם לצרוך מלה במלה כאשר דברם, לא הוסיף עליהם ולא גרע מהם, שלא יאמרו בני דורו כי מלצו שנה וצדה את כל הדברים האלה.

ומתוך הדחק והלחץ הזה נכרת ג"כ לשאלו מליצת הרבה מנביאים אחרים ממשה וישעי', ובלבד ממליצת נעים זמירות ישראל הדומה לו מאד צעניניו ובמקרו, אבל בכל זאת תמלא משלים הרבה בספר זה המיוחדים לו לצדו, כמו פרא למד מדבר (ירמיה ב' כ"ד), נחר מפת מאש תם (שם ו' כ"ט) כתמר מקשה הנה (י' ה') העיט

טבוא לספר ירמיה

העיט לבוע נחלתי לי (י"ב ט'), הירוע ברזל ברזל (שס ט"ו י"ב), וכדומיהם הרבה,
ועוד מלות זרות רבות כמו שערורה, ציר, כונים, כנעה, המזמחה, חרבררות,
תפללת, אנו וכיוצא בו, ועוד סגולות אחרות המיוחדות לו לבד.

והנה מורי אלופי ומיודעי! הבאתי לכם היום את מנחת בכורי, קחיה נא ושימו
עין בקרחכם עליה, תשכילו על דברי ותנחמם ככחון את הזהב, ומה שגיתי
הצינו לי, שלחו נא לי אורכם ואמתכם המה ינחוני ויביאוני אל הר קדשו, ושם
אשמיעה לכם קול רנה, ואודכם בכבוד, כי רק למען האמת ורבות דעות,
ערבתי את לבי לגשת אל הקדש, ולולי פגעו בי אוהבי וקרובי ופתוני החרשתי
וכסיתי את שמי בעבים, כי ידעתי את מיעוט ערכי וחסרון דעתי וכי כזדה מאד
המלאכה אשר העמסתי על שכמי, וע"ז רב וגדול עלי המשא והטרח לעשות לבני
עמי, אשר אני יושב בקרבם, ולא יתנוני השב רוחי להשיג דברים רמים ויקרים
כאלה, אך למען דוד אבי ז"ל הנדיק והישר לא אחשה, למען הזכיר שמו עלי
אדמות, ולהקימו בישראל לדור אחרון, סרתי למשמעת מאהבי ומיודעי להביא
נפשי בסוד מחברים ומבארים.

ועל אודות תרגומי ובאורי, שמתי כל מגמת פני לבאר הסתום מאד, ולפרש
בשום שכל המשך כל מאמר ומאמר בלשון קלה ומובנת לכל, ולרוב שמרתי לילך
בדרך המפרשים הראשונים והגדולים ולא נטייתי מהם, רק אם העמידוני בפירושים
במקום נר גדר מזה וגדר מזה, אז לחלוני המה לפרוץ הגדר ולבחור לי דרך אחר
הנראה לי פשוט יותר, ולא למען התפאר והתנשא ח"ו על עמודים הגדולים האלה,
רק למען הגדיל את התורה ולהאדירה לתת דרכים רבים ודעות שונים לפני עין
הקורא, כדי שישקלם כלם יחד במאזני שכלו ישפוט ויבחר בטוב.

ליכטענשטאדט יום א' טו"ב מנחם תקצ"ו לפ"ק

שלמה בן לא"אמ"ו מו"ה דוד זאכס